

Zuzana Turňová
Jozef Harangozó
Ivana Tureková
Miroslav Rusko

BOZP V MALÝCH A STREDNÝCH PODNIKÁCH

BHP W MALYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTWACH

Abstrakt

Bezpečnosť a ochrana zdravia pri práci je v kontexte medzinárodného hľadiska preferovaná nielen ako protiúrazová prevencia, vytváranie a udržiavanie podmienok na zaistenie BOZP, ale v širšom kontexte zahŕňa podmienky pre uspokojivú prácu, pohodu pri práci, sociálnu ochranu a právnu ochranu zamestnancov a primerane aj iných osôb, ktoré sa s vedomím zamestnávateľov zdržujú na ich pracoviskách. Významnú pozornosť z hľadiska riadenia BOZP si zasluhujú malé a stredné podniky, ktoré najvýznamnejšou mierou prispievajú k negatívnej štatistike pracovných úrazov.

OSH IN SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES

Summary

Occupational safety and health at work in context with international perspective is not only preferred as an accident prevention, creation and maintain of conditions to ensure the health and safety, but in a broader context can be also included the conditions for satisfactory work, wellbeing at work, social protection and legal protection of employees and other persons staying at workplaces. Important considerations in terms of OSH management deserve small and medium enterprises, which contribute most significantly to the negative statistics of occupational accidents.

Úvod

Podnikanie v malých a stredných podnikoch (MSP) je špecifické v našich podmienkach predovšetkým svojou flexibilitou a možnosťou rýchlejšieho prispôsobovania sa turbulentným podmienkam trhového prostredia v porovnaní s veľkými podnikmi. Z tohto dôvodu rastie významnosť malých a stredných podnikov nielen na Slovensku, ale i v ostatných krajinách

EÚ a dynamický rozvoj týchto podnikov sa stáva jedným z kľúčových predpokladov zdravého ekonomického vývoja krajiny.

Význam malého a stredného podnikania si uvedomuje aj samotná EÚ, ktorá ho v dokumente s názvom Európska charta malých a stredných podnikov označuje ako významnú oporu európskej ekonomiky a kľúčový zdroj pracovných príležitostí a okrem týchto aspektov MSP pripisuje i vysoký inovačný a rozvojový potenciál.

1. BOZP v malých a stredných podnikoch

Malé a stredné podniky tvoria neoddeliteľnú súčasť podnikateľského prostredia vo všetkých krajinách. V Európe realizuje svoju činnosť viac ako 19 miliónov malých a stredných podnikov, čo predstavuje približne 99,8 % z celkového počtu. Z tohto množstva pripadá zhruba 93 % na mikropodniky, 6 % na malé podniky a menej ako 1 % z celkového počtu predstavujú stredné podniky.

Kategória MSP je v EÚ vymedzená ako skupina, ktorú tvoria podniky:

- zamestnávajúce menej ako 250 osôb,
- ktorých ročný obrat nepresahuje 50 miliónov EUR,
- ktorých celková ročná bilančná hodnota nepresahuje 43 miliónov EUR.

V rámci celkovej kategórie malých a stredných podnikov rozlišujeme:

- malý podnik - zamestnáva menej ako 50 osôb a jeho ročný obrat a/alebo celková ročná hodnota aktív nepresahuje 10 mil. EUR,
- mikropodnik - zamestnáva menej ako 10 osôb a jeho ročný obrat a/alebo celková ročná hodnota aktív nepresahuje 2 mil. EUR [4].

Politika EÚ v oblasti zamestnanosti a sociálnych vecí je orientovaná aj na oblasť BOZP, na zlepšovanie pracovného prostredia a pracovných podmienok a to vytváraním právneho prostredia a podporou implementácie procesov nielen celoplošne, ale s ohľadom na špecifickosť problémov malých a stredných podnikov [2].

Faktom je, že približne dve tretiny všetkých pracovných miest v Európe sa nachádza v malých a stredných podnikoch, pričom väčšinu nových pracovných miest vytvárajú mikropodniky zamestnávajúce maximálne 6 zamestnancov. Práve táto kategória podnikov však súčasne čelí najvýraznejším problémom a ťažkostiam, ktoré sú spôsobené najmä menšími zdrojmi, tak finančnými ako aj v oblasti personálnej kapacity a organizácie práce. Činnosť realizovaná v malých a stredných podnikoch má teda aj svoje negatívne prejavy v podobe úrazovosti, nehodovosti a chorôb z povolania. Štatistiky EÚ hovoria o tom, že na

malé a stredné podniky pripadá 82 % všetkých pracovných úrazov a tieto podniky zodpovedajú za 90 % všetkých smrteľných úrazov [4].

2. Systémy riadenia BOZP

Bezpečnosť a ochrana zdravia pri práci je stav pracovných podmienok, ktoré vylučujú alebo minimalizujú pôsobenie nebezpečných a škodlivých činiteľov pracovného procesu a pracovného prostredia na zdravie zamestnancov. Termín bezpečnosť práce, M. Rybakowski definuje ako súbor podmienok zaisťujúcich elimináciu alebo maximálne obmedzenie udalosti, ktorej dôsledky môžu znamenať negatívny vplyv pracovného prostredia na organizmus pracovníkov [6]. Bezpečnosť a ochranu práce tvoria jednotlivé prvky, ktoré sú vyžadované platnou legislatívou SR a tá zároveň určuje povinné prvky, ktoré musí mať organizácia bezpodmienečne zavedené, neurčuje však direktívne postupy, ako sa k danému stavu dopracovať [9].

Zavedenie systému riadenia je významným a zároveň efektívnym nástrojom ako tieto povinné prvky zaviesť do praxe v organizácii. Zjednocuje a určuje nadväznosť krokov na zabezpečenie fungovania BOZP v organizácii v súlade s legislatívnymi požiadavkami. Systémové riadenie je jedným z nástrojov strategického plánovania v podniku. Avšak nie vždy a pre všetky organizácie je zavedenie špecializovaného systému riadenia a jeho následná certifikácia potrebná, i keď je systematické riadenie BOZP právnou požiadavkou.

Podľa platnej legislatívy je každý zamestnávateľ povinný sústavne zaisťovať bezpečnosť a ochranu zdravia zamestnancov pri práci a na ten účel vykonávať potrebné opatrenia vrátane zabezpečovania prevencie, potrebných prostriedkov a vhodného systému na riadenie ochrany práce. Zamestnávateľ je povinný zlepšovať úroveň ochrany práce vo všetkých činnostiach a prispôsobovať úroveň ochrany práce meniacim sa skutočnostiam [5].

Toto ustanovenie nie je potrebné chápať ako požiadavku na zavedenie špecializovaného systému riadenia BOZP, pretože zavedenie špecifického systému riadenia BOZP na základe normy musí byť striktné dobrovoľné. Faktom zostáva, že nie každej organizácii špecifický systém vyhovuje a nie pre každú organizáciu je jeho zavedenie potrebné, preto toto ustanovenie možno skôr chápať ako akýsi návod. Každý subjekt si teda vyberie vyhovujúci systém, ktorý zabezpečí vhodný a neustále sa zlepšujúci stav bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci u svojich zamestnancov. [7].

Medzi najznámejšie používané a certifikované špecifické systémy riadenia BOZP využívané v EÚ a vo svete patria BS 8800, ILO – OSH 2001, OHSAS 18001. V tabuľke č. 1 je uvedená základná charakteristika týchto systémov riadenia.

Tabuľka 1. Základné systémy riadenia BOZP používané v EÚ a vo svete [1,8,9]

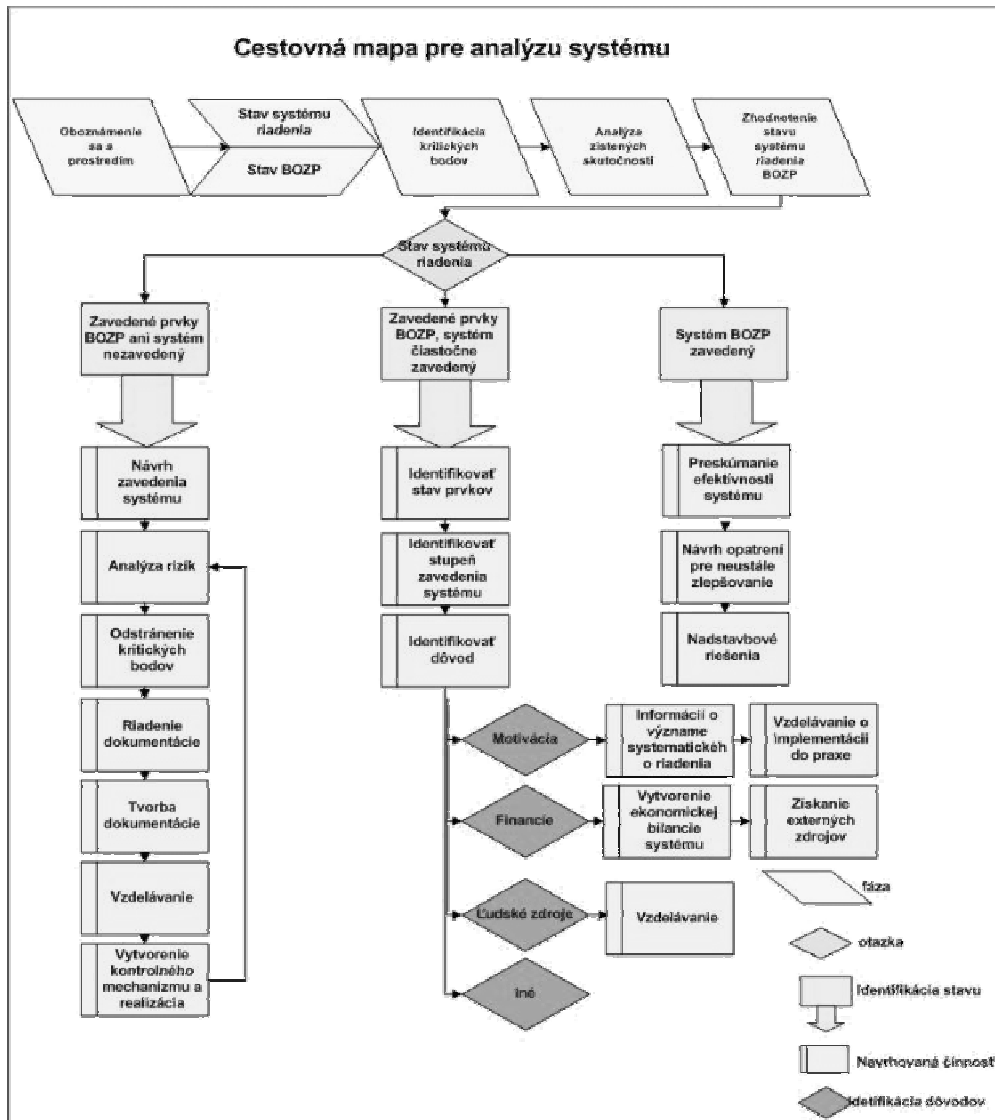
Označenie systému	Popis systému
BS 8800: 2004 <i>Smernica pre systémy manažérstva zdravia a bezpečnosti pri práci</i>	Algoritmus začína preverkou súčasného stavu, ktorá zmapuje možnosti, zdroje a potreby firmy a na základe výsledkov previerky definuje podnikovú politiku. Následne je politika modifikovaná na základe výsledkov auditu. Na základe auditu sa vykonajú ďalšie kroky (previerka, formulovanie koncepcie politiky BOZP, plánovanie, realizácia politiky a meranie), ktoré budú následne východiskom pre formulovanie novej, lepšej politiky na vyššej úrovni.
ILO–OSH: 2001 <i>Pokyny na systémy manažérstva bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci</i>	Model vypracovala MOP (ILO) a vychádza z Demingovho modelu, ktorý obsahuje jednotlivé prvky riadenia: politika, organizovanie, plánovanie a implementácia, hodnotenie, opatrenia na zlepšenie a spätná väzba na formulovanie lepšej koncepcie politiky BOZP. Smernica zdôrazňuje väčšiu účasť zamestnancov na riadení BOZP. Podľa nej by politiku BOZP v organizácii mali formulovať kompetentné inštitúcie po konzultácii s predstaviteľmi zamestnancov. Príručka ILO–OSH: 2001 nabáda k integrácii systému riadenia BOZP s inými systémami riadenia vo firme.
STN OHSAS 18001: 2008 <i>Systém manažérstva bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci</i>	Medzinárodná norma STN OHSAS 18001: 2008 špecifikuje požiadavky na systém riadenia BOZP v organizáciách. Vychádza a je slovenskou verziou revidovaného normatívneho odporúčenia Britského normalizačného inštitútu BSi OHSAS 18001:2007. Jednotlivé etapy PDCA korešpondujú s nasledovnými prvkami STN OHSAS 18001: P – plan – plánovanie D – do – realizácia C – check – kontrola preverovanie A – act – vyhodnocovanie

Jediným známym slovenským systémom na riadenie BOZP je systém Bezpečný podnik. Vznikol ako odpoveď na výzvu MOP pre členské štáty, aby na základe medzinárodnej smernice vypracovali celoštátnu (národnú) smernicu pre systém riadenia BOZP, zohľadňujúcu národnú legislatívu a tradície. Presadzovanie systémov riadenia BOZP v podnikovej praxi je súčasťou štátnej politiky v oblasti BOZP. [8]

3. Metodika pre analýzu stavu BOZP

Efektívnosť BOZP vo veľkej miere závisí na skúmaní príčin a na opatreniach na predchádzanie vzniku nedostatkov, nielen na odstraňovaní nedostatkov ako takých. Podstatou systémového riadenia BOZP je teda najmä hľadanie spôsobov ako predchádzať nedostatkom aby vôbec nevznikli, čo je možné dosiahnuť zavedením systémovej organizácie práce alebo systémom riadenia. Pritom treba vychádzať zo skutočnosti, že nedostatky na pracoviskách nie sú len náhodnými chybami, ale vznikajú prevažne v dôsledku nesprávnej organizácie práce, zlej komunikácie, neinformovanosti a nesytmového prístupu.

Na analýzu existujúceho stavu BOZP a zavedenie efektívneho systému riadenia BOZP v podmienkach malých a stredných podnikov možno využiť viaceré metódy. Jednou z možností je aplikácia algoritmu vo forme procesnej mapy, ktorá je bližšie popísaná na obrázku č. 1.



Plán postupu pre zabezpečenie analýzy stavu BOZP a následných činností by mal zhodnotiť najmä nasledovné atribúty:

1. **Protokol o stave BOZP v organizácii.** Protokol je vyplnený vo fáze analýzy BOZP v organizácii.
 - Celkový postoj k BOZP v organizácii (súčasť pracovného procesu, formálne splnenie povinností, kompetencie sú určené, ciele sú jasné, zapojenie do existujúcich procesov, akceptovaný vedením, akceptovaný zamestnancami, politika BOZP je realizovateľná, politika BOZP je realizovaná),
 - Dokumentácia BOZP (existencia, úplnosť, dôslednosť vypracovania, aktualizácia, prepojenosť s praktickou prevádzkou, spĺňa legislatívne požiadavky),
 - Riadenie rizík (vykonané hodnotenie, spôsob- metóda, komplexný pohľad, aplikované do praxe),
 - Havarijná pripravenosť (zadefinované postupy, oboznámenie zamestnancov, praktické preverenie funkčnosti, dostupnosť aj v čase havárie),
 - Záznamy (existujú, štandardizované, identifikovateľné, spĺňajú legislatívne požiadavky),
 - Vzdelávanie v BOZP (odborná spôsobilosť, dostatočný čas, adresné, overenie vedomostí, realizácia osvedčenia a iných foriem vzdelávania, vzdelávanie vedúcich zamestnancov),
 - Kontrolná činnosť (pravidelnosť, dobrovoľnosť, komplexnosť, identifikácia a hlásenie „nezhôd“),
 - Spolupráca so zamestnancami (je určený zástupca zamestnancov, zamestnávateľ komunikuje so zamestnancami, zamestnanci sa vyjadrujú k otázkam BOZP).
2. **Stav analýzy rizík v organizácii.** Posúdenie rizika a jeho stav kontrolujeme na základe odpovedí v protokole nasledovnými otvorenými otázkami a potvrdením v praxi.
 - Bolo posúdenie rizík vykonané?
 - Ak áno, kto ho vykonal?
 - Akú metódu využil?
 - Existujú o tom záznamy?
 - Je posúdenie rizika aplikované v praxi?
 - Je posúdenie rizika pravidelne aktualizované?
3. **Zhodnotenie vybraných ukazovateľov**
 - Počet pracovných úrazov a nebezpečných udalostí za sledované obdobie,
 - zdokumentované podozrenia na poškodenia zdravia za sledované obdobie,
 - počet externých kontrol/ výška sankcií/ počet opatrení za sledované obdobie,

- rizikové pracoviská vyhlásené Regionálnym úradom verejného zdravotníctva,
 - počet interných kontrol za sledované obdobia,
 - počet sťažností v oblasti BOZP za sledované obdobia.
4. **Stav dokumentácie.** Stav dokumentácie kontrolujeme na základe odpovedí v protokole a ich overenia v praxi. V prípade vypracovanej dokumentácie skontrolujeme úplnosť z hľadiska minimálnych legislatívnych požiadaviek.
 5. **Stav záznamov.** Stav a existenciu praktických záznamov overíme podľa odpovedí v protokole na základe bežných požiadaviek na záznamy.
 6. **Stav riadenia.** Stav riadenia zmapujeme na základe rozhovoru s predstaviteľmi vedenia organizácie.

Záver

Bezpečnosť a ochrana zdravia pri práci je komplexnou problematikou, ktorá zahŕňa poznatky z množstva vedných odborov. Stav BOZP je nielen zákonnou povinnosťou, v poslednej dobe sa stáva aj prostriedkom konkurenčného boja medzi organizáciami, hlavne v oblastiach s nízkou nezamestnanosťou. V príspevku je načrtnutý jeden z možných postupov analýzy BOZP, zvlášť vhodný pre malé a stredné podniky. Treba však povedať, že sa nejedná o univerzálny postup, nakoľko každá činnosť v organizácii je jedinečná a prináša osobitné nebezpečenstvá a z nich vyplývajúce riziká.

Zoznam bibliografických odkazov

- Det Norske Veritas SK. Normy [cit. 2012-11-03] Dostupný na internete: http://www.dnv.sk/certifikacia/system_manazment/spojena_certifikacia/normy.asp
- Európske spoločenstvo. Stratégia Spoločenstva v oblasti ochrany zdravia a bezpečnosti pri práci na obdobie 2007-2012. Uznesenie Európskeho parlamentu z 15. januára 2008 o stratégii Spoločenstva v oblasti ochrany zdravia a bezpečnosti pri práci na obdobie 2007-2012. [cit. 2012-11-03] Dostupný na internete: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P6-TA-2008-0009+0+DOC+PDF+V0//SK>
- MAJER, I. Praktická príručka pre bezpečnostných technikov. Bratislava: Verlag Dashofer, 2006.
- MATULOVÁ, S.: Návrhy na zvýšenie kvality BOZP v mikropodnikoch, malých a stredných podnikoch. Záverečná správa z riešenia VÚ č. 2315. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny. 2007. 108 s.
- Národný inšpektorát práce. Systém riadenia BOZP v organizácii. Návod na zavedenie systému. Bratislava: NIP, 2002. 106 s. ISBN: 80-968760-4-X.
- RYBAKOWSKI, M.: Technologická, ergonomická a enviromentálna bezpečnosť práce pri používaní traktorov a poľnohospodárskych strojov v Poľskej republike. BEZPEČNÁ PRÁCA, 2/2011, Bratislava 2011, s. 16 – 22. ISSN 0322-8347.
- STN. Systémy manažérstva bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci Požiadavky. OHSAS 18 001: 2007.

ŠEBESTOVÁ, M.: Integrované systémy řízení. [cit. 2012-11-03] Dostupný na internete: http://www.cqs.cz/download/integrované_systémy_řízení-i.doc

Zákon NR SR č. 311/2001 Z.z. – Zákonník práce v znení neskorších predpisov.